

Đa dạng về chức năng và cơ cấu của tổ chức nghiên cứu và triển khai là xu thế tất yếu của thiết chế tự trị trong khoa học

Phạm Thị Bích Ngọc*

Viện Cơ học, 264 Đội Cấn, Ba Đình, Hà Nội, Việt Nam

Nhận ngày 28 tháng 10 năm 2017

Chỉnh sửa ngày 13 tháng 12 năm 2017; Chấp nhận đăng ngày 22 tháng 01 năm 2018

Tóm tắt: Trong nền kinh tế chỉ huy tập trung, các viện nghiên cứu và triển khai thường được thiết kế theo lý thuyết cơ học với mô hình đơn chức năng và cơ cấu tổ chức đơn giản. Khi chuyển sang nền kinh tế thị trường, môi trường mới đòi hỏi các viện nghiên cứu và triển khai tự chủ, tự chịu trách nhiệm nên các tổ chức này phải tự điều chỉnh để thích nghi, dẫn đến việc đa dạng hóa chức năng và đa dạng hóa cấu trúc của các viện nghiên cứu và triển khai.

Từ khóa: Đa dạng hóa chức năng và cấu trúc.

1. Nội dung cơ bản của thiết chế tự trị trong khoa học

Tự xác định nhiệm vụ khoa học

Tự xác định nhiệm vụ khoa học bao gồm nhiệm vụ nghiên cứu khoa học, cũng như xác định nhiệm vụ đào tạo bao gồm xác định ngành, nghề đào tạo và chỉ tiêu đào tạo cả về số lượng và chất lượng [1].

Tự xây dựng kế hoạch thực hiện nhiệm vụ khoa học

Các tổ chức KH&CN tự đề ra phương hướng và kế hoạch của mình mà không phải chờ nhà nước giao kế hoạch xuống. Việc xây

dựng kế hoạch sẽ phù hợp với mục tiêu mà tổ chức hướng tới và tổ chức sẽ tận dụng tối đa được những tiềm năng và lợi thế cạnh tranh của mình trong thực hiện nhiệm vụ khoa học.

Tự tìm kiếm đối tác thực hiện nhiệm vụ khoa học

Trong quá trình thực hiện nhiệm vụ khoa học, các tổ chức khoa học và công nghệ, các nhà khoa học sẽ giao lưu, trao đổi khoa học với các cá nhân và các tổ chức khoa học cả trong nước và ngoài nước cùng chuyên ngành và cùng chuyên môn đây là cơ sở để việc tìm kiếm đối tác sẽ đạt được hiệu quả tốt nhất trong thực hiện nhiệm vụ khoa học. Tự tìm kiếm đối tác bao gồm cả việc ký kết các hợp đồng kinh tế với nhiều đối tác khác nhau trong nước, ngoài nước và các thành phần kinh tế - xã hội khác.

* ĐT.: 84-915341006.

Email: ptbngoc@imech.ac.vn

<https://doi.org/10.25073/2588-1116/vnupam.4129>

Tự tìm kiếm nguồn tài chính cho thực hiện nhiệm vụ khoa học

Ngoài nguồn ngân sách nhà nước, các tổ chức KH&CN có thể tìm thêm các nguồn tài chính khác từ các quỹ, các tổ chức chính trị - xã hội, các doanh nghiệp, công ty, các cá nhân ... để thực hiện nhiệm vụ khoa học.

Tự xây dựng và khai thác cơ sở hạ tầng

Các tổ chức nghiên cứu và triển khai tự xây dựng cơ sở hạ tầng bao gồm nhà xưởng, phòng thí nghiệm, thông tin dữ liệu...theo nhu cầu thực tế của mình và được tự khai thác các cơ sở hạ tầng đó. Các tổ chức nghiên cứu và triển khai hiểu rõ nhất họ cần cơ sở hạ tầng như thế nào và khai thác sao cho hiệu quả nhất.

Tự thiết kế và vận hành tổ chức

Việc phân cấp cho các tổ chức KH&CN tự thiết kế và vận hành tổ chức sẽ tạo ra được một bộ máy hoàn chỉnh và phù hợp nhất để thực hiện kế hoạch và nhiệm vụ mà tổ chức đã đề ra.

Tự quản trị nhân lực

Từ việc được tự trị trong xác định nhiệm vụ và kế hoạch thực hiện nhiệm vụ khoa học, các tổ chức sẽ tự biết điều phối, sắp xếp nhân lực cho phù hợp và khi các tổ chức tự quản trị nhân lực họ sẽ biết cách để sử dụng, khai thác nguồn nhân lực của mình một cách có hiệu quả nhất.

2. Chức năng và cơ cấu của tổ chức nghiên cứu và triển khai

- Chức năng và biến động về chức năng của các tổ chức nghiên cứu và triển khai

Trong nền kinh tế kế hoạch hóa, các viện nghiên cứu và triển khai chỉ thực hiện chức năng đơn giản là nghiên cứu các vấn đề do nhà nước giao. Khi chuyển từ nền kinh tế kế hoạch hóa tập trung sang nền kinh tế thị trường, chức năng của các tổ chức nghiên cứu và triển khai

cũng phải biến đổi để thích nghi với môi trường kinh tế mới

Trong nền kinh tế thị trường, quy luật cung cầu, quy luật giá trị và quy luật cạnh tranh đòi hỏi sản phẩm phải thay đổi liên tục với chất lượng ngày càng cao, giá thành thấp. Do vậy, để phát triển sản phẩm, các doanh nghiệp cần ứng dụng khoa học và công nghệ vào việc phát triển sản phẩm. Lúc này, các viện nghiên cứu và triển khai không thể chỉ dừng ở chức năng nghiên cứu mà phải phát triển thêm chức năng sản xuất để trước mắt hợp tác với các doanh nghiệp, tập toàn trong quá trình phát triển sản phẩm của họ, về lâu dài các viện nghiên cứu và triển khai sẽ nghiên cứu, sản xuất ra sản phẩm của chính mình và mang thương hiệu của viện.

Việc phát triển các sản phẩm có hàm lượng khoa học cao yêu cầu phải có chương trình đào tạo, tập huấn để sử dụng sản phẩm vì thế các viện nghiên cứu và triển khai phải phát triển thêm chức năng đào tạo. Bên cạnh việc đào tạo các chương trình ngắn hạn, các viện phải có kế hoạch đào tạo các bậc đại học, thạc sỹ, tiến sỹ để vừa sử dụng được hiệu quả các nguồn lực của mình, vừa có thêm nguồn thu, vừa có thêm lực lượng làm việc cho mình đó là các sinh viên, học viên, nghiên cứu sinh.

Trong nền kinh tế thị trường, khoa học tham gia nhiều vào quá trình sản xuất sản phẩm do đó các viện nghiên cứu và triển khai còn thực hiện thêm các chức năng tư vấn, dịch vụ: bảo hành, bảo dưỡng, bảo trì... để phục vụ, đáp ứng nhu cầu của thị trường, các công ty và tập đoàn.

Để đáp ứng, thích nghi và tồn tại được trong nền kinh tế thị trường, các viện nghiên cứu và triển khai không thể chỉ thực hiện chức năng nghiên cứu như trước đây mà phải đa dạng hóa chức năng, kết hợp chức năng nghiên cứu với đào tạo, sản xuất, tư vấn và dịch vụ.

- Cấu trúc và biến động về cấu trúc của các tổ chức nghiên cứu và triển khai

Trước đây, trong nền kinh tế bao cấp, các tổ chức nghiên cứu và triển khai chỉ là mô hình đơn chức năng vì thế chỉ cần cơ cấu tổ chức đơn giản là phù hợp để thực hiện chức năng

này. Mô hình này chỉ phù hợp với nền kinh tế kế hoạch hóa, khi mà các tổ chức nghiên cứu và triển khai được được nhà nước che chở, bao cấp. Chuyển sang nền kinh tế thị trường, môi trường luôn thay đổi biến động và chi phối các hoạt động của xã hội, trong đó có hoạt động khoa học và công nghệ, theo quy luật của nó thì cơ cấu tổ chức đơn giản không còn thích nghi nữa mà phải thay đổi để phù hợp với môi trường mới.

Để thực hiện chức năng đa dạng thích nghi với nền kinh tế thị trường, các viện nghiên cứu và triển khai cần chuyển sang cấu trúc đa dạng theo hướng tích hợp các cấu trúc cơ bản (cấu trúc chức năng, cấu trúc dự án, cấu trúc ma trận, cấu trúc ad hoc [2]) theo cặp đôi, ba...; tích hợp cấu trúc của tổ chức nghiên cứu và triển khai với tổ chức đào tạo; tích hợp cấu trúc của tổ chức nghiên cứu và triển khai với tổ chức sản xuất; tích hợp cấu trúc của tổ chức nghiên cứu và triển khai với tổ chức dịch vụ; hoặc có thể tích hợp cấu trúc của tổ chức nghiên cứu và triển khai với cả tổ chức đào tạo, tổ chức sản xuất và tổ chức dịch vụ.

3. Đa dạng hóa chức năng, đa dạng hóa cấu trúc là xu thế tất yếu của thiết chế tự trị

- Thực chất của đa dạng hóa

Đa dạng hóa chức năng gắn nghiên cứu khoa học với sản xuất và đào tạo. Để thích ứng với nền kinh tế thị trường, các viện nghiên cứu và triển khai từ chỉ thực hiện đơn chức năng nghiên cứu chuyển sang đa dạng hóa chức năng đó là thực hiện các chức năng nghiên cứu, đào tạo, sản xuất, tư vấn, dịch vụ. Vì vậy, việc đa dạng hóa chức năng đã gắn liền nghiên cứu với sản xuất và đào tạo.

Đa dạng hóa cấu trúc chuyển đổi từ mô hình tổ chức đơn chức năng sang mô hình tổ chức đa chức năng với cấu trúc đa dạng phức tạp hơn. Để thực hiện những chức năng đa dạng, cơ cấu của các viện cũng phải thay đổi chuyển sang đa dạng để thực hiện các chức năng mới. Các viện có thêm chức năng đào tạo

thì cơ cấu phải có thêm bộ phận đào tạo, có thêm chức năng sản xuất thì phải có thêm các bộ phận nghiên cứu thị trường, dịch vụ sau bán hàng, nhà xưởng... Để có thể thực hiện các đơn đặt hàng theo yêu cầu thị trường các phòng chuyên môn không thể làm việc độc lập mà phải phối hợp với nhau để thực hiện. Vì thế, không thể chỉ sử dụng mô hình cấu trúc cơ học cứng nhắc mà phải có thêm các mô hình cấu trúc dự án, cấu trúc ma trận, hình thành các “nhóm nghiên cứu” để thực hiện các đơn hàng theo yêu cầu của thị trường.

Vì vậy, quá trình thực hiện đa dạng hóa chức năng và cơ cấu thực chất là quá trình tái cấu trúc các viện nghiên cứu và triển khai theo hướng gắn liền nghiên cứu với đào tạo và sản xuất.

- Đa dạng hóa chức năng, đa dạng hóa cấu trúc là đòi hỏi của nền kinh tế thị trường

Đa dạng hóa chức năng và cấu trúc là nhu cầu phát triển của bản thân các tổ chức nghiên cứu và triển khai. Nền kinh tế thị trường là môi trường linh hoạt, biến đổi không ngừng theo các quy luật của thị trường. Các viện nghiên cứu và triển khai muốn tự chủ cần phải thích nghi và đáp ứng được nhu cầu thị trường. Vì vậy, các tổ chức nghiên cứu và triển khai phải mở rộng các hoạt động của mình, đa dạng hóa chức năng để đáp ứng nhu cầu đa dạng luôn thay đổi của thị trường. Để thực hiện các chức năng đa dạng thì các tổ chức nghiên cứu và triển khai phải thay đổi cấu trúc theo hướng đa dạng để phù hợp với những chức năng mới.

Đa dạng hóa chức năng và cấu trúc cũng là đòi hỏi của xã hội đối với tổ chức nghiên cứu và triển khai. Quy luật cạnh tranh trong nền kinh tế thị trường yêu cầu sản phẩm phải có chất lượng tốt, giá thành rẻ mới có thể tiêu thụ được. Điều đó dẫn đến việc phải phát triển khoa học và công nghệ, để đưa khoa học và công nghệ vào quá trình sản xuất. Việc các tổ chức nghiên cứu và triển khai chỉ thực hiện chức năng nghiên cứu như thời bao cấp không còn phù hợp nữa. Bên cạnh chức năng nghiên cứu, các tổ chức nghiên cứu và triển khai còn phải

thực hiện thêm các chức năng sản xuất, đào tạo, dịch vụ ... để đáp ứng yêu cầu của thị trường và đòi hỏi của xã hội là tạo ra những của cải vật chất tốt nhất cho xã hội.

4. Đa dạng hóa là điều kiện để chuyển hóa quyền tự trị thành năng lực tự trị

Nghị định 115/2005/NĐ-CP đã trao quyền cho các viện được tự chủ về quản lý bộ máy, quản lý cán bộ, được thành lập các doanh nghiệp spin-off.... Các viện phải nắm bắt được quyền tự chủ của mình để thực hiện đa dạng hóa cơ cấu và chức năng từ đó tạo ra được năng lực tự chủ cho đơn vị mình. Tái cấu trúc các viện nghiên cứu và triển khai theo hướng đa dạng hóa chức năng và cấu trúc sẽ tạo cho các viện có thêm nguồn vốn tự có từ các hoạt động đào tạo, sản xuất, dịch vụ; có thêm nguồn nhân lực trình độ cao từ các hoạt động nghiên cứu, đào tạo, có thêm các quan hệ trong nước và quốc tế, có thêm các kênh thông tin... Những nguồn lực đó sẽ tạo ra năng lực tự trị cho các viện nghiên cứu và triển khai.

5. Đa dạng hóa thúc đẩy thương mại hóa kết quả nghiên cứu

Việc thêm các chức năng sản xuất và dịch vụ bên cạnh chức năng nghiên cứu của viện

nghiên cứu và triển khai sẽ thúc đẩy phát triển công nghệ đầy, áp dụng công nghệ trong sản xuất hàng hóa để tạo ưu thế cạnh tranh trên thị trường.

Đa dạng hóa chức năng của các tổ chức triển khai cũng hình thành và phát triển thị trường kéo. Từ nhu cầu của thị trường, các tổ chức nghiên cứu và triển khai sẽ sản xuất sản phẩm theo nhu cầu đó. Để từ đó có thể thương mại hóa kết quả nghiên cứu của tổ chức.

6. Kết luận

- Đa dạng hóa là quá trình tự điều chỉnh của các tổ chức nghiên cứu và triển khai để thích nghi với nền kinh tế thị trường.

- Đa dạng hóa là xu thế tất yếu của thiết chế tự trị.

- Quá trình hình thành thiết chế tự trị là quá trình tái cấu trúc các tổ chức nghiên cứu và triển khai theo hướng đa dạng hóa.

Tài liệu tham khảo

- [1] Vũ Cao Đàm (2016), Báo cáo trung hạn kết quả sau một năm nghiên cứu về đánh giá nghị định 115 và Nghị định 80 của Chính phủ.
- [2] Phạm Huy Tiến (2006), Giáo trình Tổ chức khoa học và Công nghệ.

The Diversity of Functions and Structures of Research and Development Organizations - An Indispensable Trend of the Autonomous Institution in Science

Pham Thi Bich Ngoc

Institute of Mechanics, 264 Doi Can, Ba Dinh, Hanoi, Vietnam

Abstract: In the former centralized command economy, Vietnam's R&D institutes were mechanically designed with simple functional models and simple organizational structures. During the transition to the market economy, this model became inadaptable to the rapidly changing environment. Therefore, the R&D institutes had to adjust themselves to a more flexible functional model with structural diversification. This has also been the inevitable trend of the autonomous institution in science.

Keywords: Diversification of functions and structures